

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПРАВО

Випуск 66

2021

Журнал включено до категорії «Б» щодо видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук
(Наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471 Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства від 26 листопада 2020 року та внесення змін до наказів Міністерства освіти і науки України від 2 липня 2020 року № 886, від 24 вересня 2020 року № 1188).

**Науковий вісник включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Бисага Юрій Михайлович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Белов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Заборовський Віктор Вікторович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу, директор НДІ теорії та практики правосуддя юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Берч Вероніка Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Бисага Юрій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правових дисциплін Карпатського університету ім. Августина Волошина;

Булеца Сібілла Богданівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Гарагонич Олександр Васильович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри господарського права та господарського процесу Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Гомонай Василь Васильович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Греца Ярослав Васильович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Громовчук Мирослава Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Дешко Людмила Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Жежихова Мартина – кандидат юридичних наук, доцент Університету імені П.Й. Шафарика (м. Кошице, Словачка Республіка);

Ковач Юліус – доктор юридичних наук, професор, проректор Панєвропської високої школи (м. Братіслава, Словачка Республіка);

Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Манзюк Василь Васильович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Менджул Марія Василівна – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Мраз Станіслав – доктор юридичних наук, професор, ректор Університету Данубіус (м. Сладковічево, Словачка Республіка);

Ондрова Юлія – кандидат юридичних наук, доцент Університету імені П.Й. Шафарика (м. Кошице, Словачка Республіка);

Рогач Іван – кандидат юридичних наук, доцент, юридичний факультет Університету Данубіус (м. Сладковічево, Словачка Республіка);

Рогач Олександр Янович – доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Чечерський Віктор Іванович – доктор юридичних наук, офіс Генерального прокурора

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет», протокол № 1 від 30.09.2021 року.**

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія KB № 21500-11300P, видане Державною реєстраційною службою України 24.11.2014 р. Офіційний сайт видання: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ.....9

Головач А.Й. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРИТУЛКУ
В ПРАКТИЦІ СТАРОДАВНІХ ДЕРЖАВ РАБОВЛАСНИЦЬКОГО ПЕРІОДУ.....9

Оболенцев В.Ф. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА
У СИСТЕМНОМУ АНАЛІЗІ ТА МОДЕЛЮВАННІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА 14

Погорєлова З.О. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА ЯК ЛЕГІТИМНА ОСНОВА
ЗАКОНОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 19

Попович Т.П. КЛАСИФІКАЦІЯ ОBOB'ЯЗКІВ ЗГІДНО ВЧЕННЯ І. КАНТА27

РОЗДІЛ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО32

Бєлов Д.М., Громовчук М.В. ПРАВОВИЙ ПРОСТІР ДЕРЖАВИ:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ32

Волошенюк О.В. ДОРАДЧА ДЕМОКРАТІЯ: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЧИ КРИЗА НАРОДОВЛАДДЯ?36

Вольська І.В. РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....42

Греца С.М. ВИДИ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....46

Корнєєва С.Р. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ50

Маркулинець А.А. РОЗБУДОВА ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕРЖАВИ: ПРАВОВІ ПІДХОДИ.....56

Маркулинець А.А., Продан В.І. COVID-19 ТА ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....60

Марцеляк С.М., Марцеляк М.О. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАСАД (ПРИНЦИПІВ) ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ64

Туряницька О.О. РИЗИК У ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ
В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ73

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО.....81

Змикало О.І. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ПРАВОЧИНІВ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ПРАВОМ УКРАЇНИ.....81

Крижевська О.О. НОТАРІАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ІНШИХ
ПРАВОВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ.....88

Логойда В.М. ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТИ В КРАЇНАХ АЗІЇ.....96

Тріпунський Г.Я. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ТА ОХОРОНИ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ ЖИТЛОВОЇ
НЕРУХОМОСТІ: СУДОВІ ТА ПОЗАСУДОВІ ЗАСОБИ 103

Телешев С. П. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЮ СТОСОВНО СЕБЕ.....	108
РОЗДІЛ 4	
ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	113
Бук М.О. СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	113
Масалова Т. А. ЩОДО ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	118
РОЗДІЛ 5	
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО.....	123
Байдюк І.І. МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	123
Баран М.В. ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....	129
Берназюк Я.О. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПУ НЕПРИПУСТИМОСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	135
Бурило Ю.П. НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВЕТЕРИНАРНІ ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ.....	142
Кожевніков В.О. АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ ЗАСТОСОВУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	147
Ліпинський В.В. Сквірський І.О. ДЕЯКІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ШЛЯХІВ ТЛУМАЧЕННЯ ПРОЦЕДУРНИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВИХ НОРМ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	154
Татаренко О. Ю. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ЗБОРУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ.....	162
Тур Т.О. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	168
Хальота А.І., Гаврилюк Л.В. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЧЕРГАМИ АВТОТРАНСПОРТУ ПЕРЕД ПУНКТАМИ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН	173
Бліхар М. М. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО – ЮРИДИЧНА ОСНОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	178
РОЗДІЛ 6	
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО	
ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	183
Ганьба О.Б. У СФЕРІ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	183
Зінсу О.І. ЗЛОЧИН ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО (СТ.126-1 КК УКРАЇНИ): АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	189
Коломійчук В.О. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА, СПРЯМОВАНОГО НА ПРОТИДІЮ РЕЙДЕРСТВУ	197
Кравчук С.Й. ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	206
Тимошенко В.И. РОЛЬ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ ОБЩЕСТВА У РАСПРОСТРАНЕННІ ПРЕСТУПНОСТІ	211

Шевчук А.В., Боднарчук О.М. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ МОРАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА	216
РОЗДІЛ 7	
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	224
Ангеленюк А.-М. Ю., Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. НАЛЕЖНИЙ СУБ'ЄКТ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ОЦІНКОЮ СУДУ	224
Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ СТАНУ СП'ЯНІННЯ У ОЛЬОВИХ УМОВАХ	229
Мирошніченко Т.М. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМАТИВНОГО ЗМІСТУ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ У ХОДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ	235
РОЗДІЛ 8	
СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА	240
Бадзельок П.П. АДВОКАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРАВА ОСОБИ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ	240
Заборовський В.В. КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ АДВОКАТА ЗІ СВОЇМ КЛІЄНТОМ ЯК ГАРАНТІЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	244
Заборовський В.В., Манзюк В.В., Стойка А.В. ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНІ ЗАХОДИ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД	251
Макосій Ю.Д. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ	257
Маржина А.А. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР	261
РОЗДІЛ 9	
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	266
Гецько В.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ	266
Менджул М.В. ПОСТУП ДО РІВНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ ТА ДОГОВІР ПРО ПАРТНЕРСТВО У ФАКТИЧНИХ СОЮЗАХ	271
Попко В.В., Попко Є.В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У КІБЕРПРОСТОРІ	276
Кукшинова О.О., Самойленко А.О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З НЕЛЕГАЛЬНОЮ МІГРАЦІЄЮ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ	284
Міхайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В., Гель А.П. ЩОДО ПРОБЛЕМ РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЯ „САНКЦІЯ” У ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ГАЛУЗЕВОМУ ПРАВОВИЗНАВСТВІ	288

CONTENTS

SECTION 1

THEORY AND HISTORY OF THE LAW AND THE STATE; HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES9

Golovach A. Y. THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE ASYLUM INSTITUTE (INSTITUTION) IN ANCIENT STATES OF THE SLAVERY PERIOD9

Obolentsev V. F. APPLIED ASPECTS OF ACCOUNTING THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW IN SYSTEM ANALYSIS AND SIMULATION OF THE STATE SYSTEM OF UKRAINE14

Pogorelova Z. O. LEGISLATIVE POWER AS A LEGITIMATE BASIS FOR LEGISLATIVE ACTIVITY19

Popovych T. CLASSIFICATION OF RESPONSIBILITIES ACCORDING TO THE TEACHINGS OF I. KANT27

SECTION 2

CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW.....32

Byelov D. M. HROMOVCHUK M. V. LEGAL SPACE OF THE STATE: CONSTITUTIONAL AND LEGAL ASPECT32

Voloshenyuk O. V. DELIBERATIVE DEMOCRACY: MODERNIZATION OR CRISIS OF DEMOCRACY?.....36

Volska I. V. REFORMING CONSTITUTIONAL JUSTICE IN UKRAINE42

Hretsa S.M. TYPES OF CONSTITUTIONAL RESPONSIBILITIES OF MAN AND CITIZEN IN UKRAINE AND IN THE EUROPEAN UNION.....46

Kornieieva S. R. THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION AND LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE50

Markulynets A. A. ESTATE BUILDING: LEGAL APPROACHES56

Markulynets A.A., PRODAN V.I. COVID-19 AND THE ISSUE OF GENDER EQUALITY60

Martelyak S.M. MARTELYAK M.O. CONSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING THE PRINCIPLES OF ELECTIONS OF PEOPLE’S DEPUTIES OF UKRAINE.....64

Turyanitsya O.O. RISK IN PROFESSIONAL SPORTS: ISSUES AND WAYS TO SOLVE IT IN THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL FIELD73

SECTION 3

CIVIL LAW AND CIVIL PROCESS; FAMILY LAW; INTERNATIONAL PRIVATE LAW81

Zmykalo O. I. THE CONCEPT AND ESSENCE OF ELECTRONIC TRANSACTIONS IN THE CIVIL LAW OF UKRAINE81

Kryzhevskaya O. O. NOTARIAL PROCEDURAL LEGAL RELATIONS IN THE SYSTEM OF OTHER LEGAL RELATIONS: PROBLEMS OF CORRELATION88

Logoida V. M. LEGAL STATUS OF CRYPTOCURRENCY IN ASIAN COUNTRIES96

Tripulsky G. Ya. PROSPECTS FOR PROTECTION AND PROTECTION OF THE RIGHTS OF INVESTORS IN RESIDENTIAL REAL ESTATE: JUDICIAL AND EXTRAJUDICIAL MEANS.....103

Teleshev S. DEFINITION OF THE ‘RIGHT OF AN INDIVIDUAL TO INFORMATION REGARDING HIMSELF’ 108

SECTION 4	
LABOUR LAW; SOCIAL SECURITY LAW.....	113
Buk M. O. SOCIAL COMMISSIONING IN THE SPHERE OF SOCIAL SERVICES PROVISION.....	113
Masalova T. A. ON GUARANTEES OF PROTECTION OF THE POLICEMAN'S RIGHT TO MONEY SECURITY	118
SECTION 5	
ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW	123
Baidyuk I. I. METHODS OF INTERACTION OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE 126WITH OTHER LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES.....	123
Baran M. V. PRINCIPLES OF LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF INFORMATION SECURITY	129
Bernazyuk Yan. THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE PRINCIPLE OF INADMISSIBILITY OF ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN ADMINISTRATIVE JUDICIARY	135
Burylo Y. P. NOVELTIES OF THE LEGISLATION ON VETERINARY MEDICINAL PRODUCTS	142
Kozhevnikov V. O. ADMINISTRATIVE SERVICES IN THE SPHERE OF ECONOMIC COMPETITION.....	147
Lipynskyi V.V., Skvirsky I. O. SOME DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF WAYS OF INTERPRETATION OF PROCEDURAL ADMINISTRATIVE-TORT LEGAL NORMS OF THE CUSTOMS LEGISLATION	154
Tatarenko O. Yu. LEGAL REGULATION OF TOURIST TAX: SOME PROBLEMS.....	162
Tour T. O. APPLICATION OF MEASURES TO ENSURE THE CLAIM IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS	168
Khalota A. I. HAVRYLIUK L. V. FOREIGN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION OF MANAGEMENT QUEUES OF VEHICLES IN FRONT CHECKPOINTS ACROSS THE STATE BORDER	173
Blihar M.M. ADMINISTRATIVE LAW – THE LEGAL BASIS OF REALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION	178
SECTION 6	
CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL LAW	183
Ganba O. B. SOME FEATURES OF CRIMINAL LAW RELATIONS IN THE FIELD OF BORDER SECURITY OF UKRAINE.....	183
Zinsu O. I. CRIME OF DOMESTIC VIOLENCE (ARTICLE 126-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE); ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE.....	189
Kravchuk S. IMPOSING CRIMINAL LIABILITY ON JUVENILES: PROBLEM ISSUES AND WAYS TO ADDRESS THEM.....	197
Kolomiichuk V. DEVELOPMENT OF LEGISLATION AIMED TO COMBAT RAIDERING.....	206
Tymoshenko V. I. ROLE OF SOCIETY MARGINALIZATION IN SPREADING CRIME.....	211
Shevchuk A. V. BODNARUK O. M. COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION OF MORALITY IN THE LEGISLATIONS OF UKRAINE AND MOLDOVA.....	216
SECTION 7	
CRIMINAL PROCESS AND FORENSIC SCIENCE; FORENSIC EXAMINATION; OPERATIVELY-SEARCH ACTIVITY.....	224

Anheleniuk A.-M. Y. APPROPRIATE SUBJECT OF OBTAINING EVIDENCE OF A CRIMINAL OFFENSE IN THE OPINION OF THE COURT	224
Lukyanchikov E. D. LUKYANCHIKOV B. E. TECHNICAL-CRIMINAL MEANS OF INSTALLATION AND FIXATION OF DRUNKNESS IN FIELD	229
Miroshnichenko T. M. IMPLEMENTATION OF THE NORMATIVE CONTENT OF THE PRINCIPLE OF ENSURING THE RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY OF PERSON IN THE COURSE OF CRIMINAL PROCEDURAL EVIDENCE	235
SECTION 8	
JUDICIARY; PROSECUTOR’S OFFICE AND LAWYER.....	240
Badzeliuk P. ADVOCACY AS A TOOL FOR THE REALIZATION OF THE FUNDAMENTAL RIGHT OF A PERSON TO PROFESSIONAL LEGAL ASSISTANCE	240
Zaborovskyy V. V. CONFIDENTIAL COMMUNICATION OF A LAWYER WITH HIS CLIENT AS A GUARANTEE OF ADVOCACY	244
Zaborovsky V. V., MANZYUK V. V., STOIKA A. V. INTERIM MEASURES IN THE SYSTEM OF GUARANTEEING THE RIGHT TO A FAIR TRIAL	251
Makosiy Yu. D. INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE PROSECUTOR’S OFFICE	257
Margina A. A. CURRENT STATE OF LEGAL PROVISION OF NOTARIAL ACTIVITY IN UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL DIMENSION	261
SECTION 9	
INTERNATIONAL LAW	266
Hetsko V. V. FEATURES OF DIPLOMATIC SERVICE BY CITIZENS OF UKRAINE.....	266
Mendzhul M. V. PROGRESS TOWARDS EQUALITY IN THE PRACTICE OF THE ECTHR AND THE PARTNERSHIP AGREEMENT IN DE FACTO ALLIANCES	271
Popko V. V., POPKO E. V. INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF TRANSNATIONAL CYBERCRIME IN CYBERSPACE	276
Kukshynova O.O. SAMOILENKO A.O. INTERNATIONAL LEGAL EXPERIENCE IN COMBATING ILLEGAL MIGRATION BY SEA.	284
Mikhailina T.V., Gotsulyak Y.V., Gel A.P. ON THE PROBLEMS OF UNDERSTANDING THE CATEGORY „SANCTION” IN THE THEORY OF LAW AND BRANCH JURISPRUDENCE.....	288

ЩОДО ПРОБЛЕМ РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЯ „САНКЦІЯ” У ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ГАЛУЗЕВОМУ ПРАВОЗНАВСТВІ

Міхайліна Т.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії, історії
держави і права та філософії права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса*

Гоцуляк Ю.В.,

*доктор юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри теорії, історії
держави і права та філософії права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса*

Гель А.П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри судової медицини та права
Вінницького національного медичного
університету ім. М.І. Пирогова*

Міхайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В., Гель А.П., Щодо проблем розуміння категорія „санкція” у теорії права та галузевому правознавстві.

Наукова стаття присвячена аналізу та переосмисленню категорії «санкція» у теорії права та галузевому правознавстві.

У результаті проведеного дослідження підтримується загальнотеоретичне визначення категорії „санкція” як частини правової норми, що передбачає негативні наслідки невиконання чи неналежного виконання правила, закріпленого у диспозиції норми права.

Наголошується, що, не зважаючи на наявність певних термінологічних розбіжностей, у цілому науки кримінального права та теорії права рухаються в один бік щодо визначення санкцій та їхньої класифікації, чого не можна сказати про інші галузі права. У науці цивільного права сучасні визначення виводять нас не лише за межі правової норми, а й за межі законодавства в цілому, роблячи акцент на здатності санкцій міститися у договорі між сторонами, а отже асоціюючи санкцію не з частиною правової норми, а з юридичною відповідальністю як такою. І у повній мірі з видом та мірою відповідальності співвідносяться санкції у господарському праві.

Зроблено висновок, що теоретичні підходи до визначення санкцій в адміністративному праві чітко можна поділити на дві групи, перша з яких „вписується” у загальне розуміння санкції. Під час звернення ж до новітніх доктринальних джерел (друга група), спостерігається суттєва їхня варіативність та спроби відійти від усталеного визначення. Причому розуміння санкції виводиться далеко за межі як правової норми, так і юридичної відповідальності, розповсюджуючи його, у тому числі, на попереджувальні заходи.

Таким чином, потребує розрізнення категорії „санкція” як спеціально обмежувальних заходів, як заходів юридичної відповідальності та як структурного елементу правової норми. Причому, якщо по відношенню до обмежувальних заходів термін „санкція” цілком може застосовуватися, що обумовлено етимологією цю-

го поняття, то ототожнення санкції як елементу правової норми та заходів юридичної відповідальності має повністю виключатися. Застосування таких категорій як синонімічних як на доктринальному, так і на практичному рівні призводить до правової невизначеності та змішування понять.

Ключові слова: санкція, правова норма, юридична відповідальність, теорія права, кримінальне право, цивільне право, господарське право, адміністративне право.

Mikhailina T., Gotsulyak Yu., Gel A., On the problems of understanding the category „sanction” in the theory of law and branch jurisprudence.

The scientific article is devoted to the analysis and rethinking of the category «sanction» in the theory of law and branch jurisprudence.

As a result of the conducted research, the general theoretical definition of the category «sanction» as part of a legal norm that provides for negative consequences of non-compliance or improper implementation of the rule enshrined in the disposition of the rule of law, is supported.

It is noted that, despite the existence of certain terminological differences, in general, the sciences of criminal law and the theory of law are moving in the same direction regarding the definition of sanctions and their classification, which cannot be said about other branches of law. In the science of civil law, modern definitions take us not only beyond the legal norm, but also beyond the law as a whole, focusing on the ability of sanctions to be contained in the contract between the parties, and therefore associating the sanction not with part of the legal norm, but with legal responsibility as such. And sanctions in economic law fully relate to the type and degree of responsibility.

It is concluded that theoretical approaches to the definition of sanctions in administrative law can be clearly divided into two groups, the first of which «fits» into the general understanding of sanctions. When referring to the latest doctrinal sources (the second group), there is a significant variability in them and attempts to move away from the established definition. Moreover, the understanding of the sanction goes far beyond both the legal norm and legal liability, extending it, among other things, to preventive measures.

Thus, it is necessary to distinguish the category of «sanction» as specifically restrictive measures, as measures of legal liability and as a structural element of a legal norm. Moreover, if the term «sanction» may well be applied to restrictive measures, which is due to the etymology of this concept, then the identification of sanctions as an element of a legal norm and measures of legal liability should be completely excluded. The use of such categories as synonymous at both the doctrinal and practical levels leads to legal uncertainty and confusion of concepts.

Key words: sanction, legal norm, legal liability, theory of law, criminal law, civil law, economic law, administrative law.

Постановка проблеми. Питання санкцій є одним з класичних та найбільш опрацьованих у юридичній доктрині, тому на перший погляд може здаватися відсутність очевидної актуальності подібної тематики. Проте, під час опрацювання новітніх наукових досліджень кидається в очі неоднозначність підходів до поняття «санкція» у теорії права та галузевому правознавстві, що зумовлює і абсолютно різні висновки, які, відповідно, базуються на різному розумінні цієї категорії. Зазначені розбіжності подекуди є настільки суттєвими, що потребують окремого дослідження. Крім того, слід зважати на полісемантичність досліджуваного поняття і розуміння його щонайменше: 1) як частини правової норми; 2) як обмежувальних заходів; 3) як юридичної відповідальності.

Стан опрацювання проблематики. Складність дослідження обраної проблематики полягає, в тому числі, у величезному масиві наукового матеріалу, присвяченому аналізу санкцій у вітчизняному та зарубіжному правознавстві. Зокрема, питання санкцій розкривали такі знані теоретики права як С. Алексєєв, С. Комаров, Н. Крестовська, В. Лазарєв, Л. Луць, Н. Оніщенко. У галузевому правознавстві санкціям присвячували свої роботи А. Бучинська, Д. Машевська, Т. Денисова, М. Корабель, Н. Навальєва, Н. Орловська, Є. Устименко, Р. Шишка та багато інших. Причому, як у теорії права, так і у кожній його галузі, спостерігаються свої специфічні погляди, які дещо відрізняються від усталених підходів до ніби-то всебічно розробленої категорії санкцій. Таким чином, відбувається реактуалізація класичних положень юридичної науки.

Метою статті є аналіз та переосмислення категорії «санкція» у теорії права та галузевому правознавстві.

Виклад основного матеріалу. У теорії права під санкцією у найбільш класичному вигляді розуміють „частину правової норми, в якій містяться вказівки на ті негативні наслідки, що настають для суб’єкта у

разі невиконання ним правил, визначених у диспозиції, або умов, встановлених у гіпотезі норми права” [1, с. 104; 2, с. 288]. Для загальнотеоретичних досліджень це є певною аксіомою та не підлягає запереченню протягом десятиліть.

Але під час звернення до робіт класиків кримінального права таке розуміння санкції вже не видається настільки очевидним. Так, А.О. Пінаєв санкцію визначає як частину статті кримінального закону, яка містить вказівки на вид і розмір покарання [3, с. 122]. Т. Денисова наголошує на тому, що „санкція – це обов’язковий складник статті (або частини статті) Особливої частини КК України, який містить у собі модель виду й обсягу покарання, адекватного суспільній небезпечності злочинного діяння” [4, с. 135]. Дійсно, санкцією визначається вид та міра юридичної відповідальності, причому не обов’язково це має бути саме покарання, яке асоціюється із кримінальним правом. Проте визнання санкції частиною (структурним елементом) статті закону, – а не правової норми, – не витримує критики. Стаття закону виступає елементарною частинкою системи законодавства, у той час як правова норма – системи права. Тим більше, за принципами співвідношення статті нормативно-правового акту та правової норми, стаття цілком може містити, як одну, так і декілька норм права, які у своєму складі можуть містити санкції або не містити них.

У теорії кримінального права зазначається, що особі, яка визнана винною у скоєнні злочину, покарання призначається у межах, встановлених законом. А отже, вибір форм та засобів реагування на вчинене винним, застосування засобів кримінально-правового впливу переважно зумовлено тими потенційними можливостями, які закладені у відповідній санкції законодавцем. Тому важливо не лише встановити в законі вичерпний перелік видів злочинів, але й надати суворо витримані, взаємоузгоджені, пропорційні тяжкості злочину й особі злочинця санкції. Їх розмір повинен бути таким, щоб, з однієї сторони, суддя не був загнаний у надто вузькі рамки, а з іншої сторони – щоб цей простір не був зайвим, не породжував суб’єктивізму, що має місце, коли законодавцем допускається надто великий розрив між мінімальними та максимальними межами санкції. Ступінь визначеності санкції і надає певної свободи суб’єкту застосування права під час вибору виду й міри покарання. Причому у науковій літературі з загальної теорії права та теорії кримінального права немає єдності щодо видів санкцій за ступенем їх визначеності. Окремі науковці зазначають, що кримінальне законодавство знає лише два види санкцій: відносно-визначені та альтернативні. Інші ж вказують на наявність чотирьох видів, а саме, абсолютно-визначених, відносно-визначених, альтернативних та відсильних [5, с. 49].

С.С. Алексєєв говорить про три види санкцій: абсолютно-визначені (в яких у чіткій формі встановлюється вид та розмір покарання, що застосовується до правопорушника); відносно-визначені (встановлюють мінімальну та максимальну, або тільки максимальну межу можливого покарання); альтернативні (через з’єднано-роз’єднувальні сполучники перелічують кілька видів негативних наслідків, з яких суб’єктом застосування права обирається лише один) [6, с.83]. А І.І. Веремеєнко та Р.А. Ромашов, крім вказаних вище видів, виокремлюють ще й кумулятивні санкції, які передбачають об’єднання кількох видів покарань (основного та додаткового) [7, с. 22; 8, с. 243-244]. Але можна сказати, що перелічені точки зору не стільки суперечать одна одній, скільки є взаємодоповнюючими.

Цікавою є позиція Д. Скоромного, який зазначає, що «не варто розглядати санкцію норми права як окремий елемент законодавства, що «назавжди прив’язаний» до однієї норми. Вона являє собою певну сукупність нормативно-правових приписів, які можуть слугувати «будівельним матеріалом» й для інших норм права. Наприклад, санкція кримінальної процесуальної норми може перетворитись на гіпотезу, однак уже кримінально-правової норми. І, навпаки, диспозиція норми цивільного права за необхідності перетворюється на кримінальну процесуальну, якщо при вирішенні процесуальних завдань необхідно владнати питання, наприклад, майнового характеру і т.д.» [9, с. 224]. Зазначений підхід є нетиповим, але під час заглиблення у практичні аспекти застосування права можна помітити його дійсність, а отже, і право на існування. Також саме розглядуване твердження виступає якісним симбіозом наук кримінально-процесуального, кримінального права та теорії права, оскільки його поняттєвий апарат виглядає коректно з точки зору будь-якої юридичної науки і не містить у собі внутрішніх суперечностей.

Не зважаючи на наявність певних термінологічних розбіжностей, у цілому науки кримінального права та теорії права рухаються в один бік щодо визначення санкцій та їхньої класифікації. Чого не можна сказати про інші галузі права.

Н. Навальнєва зазначає [10, с. 40], що сучасні дослідники здебільшого аналізують поняття санкції в цивільному праві у контексті цивільно-правової відповідальності, розглядаючи заходи цивільно-правової відповідальності як різновид санкцій у цивільному праві або визначаючи сутність цивільно-правової відповідальності і сутність санкції [11, с. 89–92; 12, с. 236–237]. Отже, цивілістичний підхід щодо санкцій іже врозріз із загальною теорією права і розглядає їх в абсолютно іншому контексті.

Можна виділити також наступне визначення, відповідно до якого „санкції в цивільному праві – це певні негативні наслідки, встановлені законом або договором, які застосовуються у разі невиконання (неналежного виконання) цивільно-правового обов’язку, порушення заборон, обмежень та в інших випадках, встановлених законом” [10, с. 44]. Як можна побачити, наведене визначення виводить нас не лише за межі правової норми, а й за межі законодавства в цілому, роблячи акцент на здатності санкцій міститися у договорі між сторонами, а отже асоціюючи санкцію не з частиною правової норми, а з юридичною відповідальністю як такою.

Р. Шишка, розглядаючи санкції у цивільному праві, зважає на наслідки цивільних правопорушень та звертає увагу на традиційні елементи норми права, та ігнорування санкцій в актах цивільного законодавства. Обґрунтована потреба їх встановлення як санкцій приватного характеру. Відсутність останніх з урахуванням наявної ментальності призвело до системних порушень та зловживань суб’єктивними правами і невиконання юридичних обов’язків. Цивільно-правова відповідальність, власне, зводиться до застосування майнових санкцій та особистих санкцій [13]. Можна констатувати, що у наведеному визначенні переплітаються аспекти різних підходів до категорії «санкція», оскільки у першій його частині мова вочевидь іде про складову правової норми, в той час як друга частина розкриває абсолютно інші моменти, притаманні, скоріше, юридичній відповідальності.

Звернення до сучасного господарського права дає змогу зробити висновок, що «господарська-правова відповідальність учасників господарських відносин за правопорушення у сфері господарювання передбачає застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених господарським кодексом, іншими законами або договором (ст. 216 ГКУ). Господарські санкції – це безпосередні заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні або правові наслідки (ст. 217 ГКУ). Видами господарських санкцій ГКУ називає: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції; адміністративно-господарські санкції» [14].

А оскільки ми маємо справу з легальним визначенням, закріпленим у Господарському кодексі України, то на доктринальному рівні подібна тенденція цілком закономірно продовжується. Так, А. Бучивська та Д. Машевська аналізують оперативно-господарські санкції та зазначають [15, с. 36], що, на думку деяких авторів, санкціями слід визнавати всі наслідки, які мають на меті спонукати чи прямо примушувати боржника до виконання обов’язку [16, с. 22]. Однак В.Н. Хоменко критикує це твердження, зазначаючи, що не можна давати правильне і повне визначення санкції, враховуючи тільки одну з її цілей чи функцій, адже вона слугує й іншим цілям – відшкодуванню збитків, підтриманню договірної дисципліни, а її застосування залежить і від кредитора, і від органу, котрий застосовує цю санкцію [17, с. 50]. Притому, що аналіз усіх наведених визначень демонструє їхню рівновіддаленість від класичної теорії права та класичного розуміння санкції. Тобто, у даному аспекті санкція частково ототожнюється з видом та мірою відповідальності, а частково – знаходиться поза межами як правової норми, так і заходів юридичної відповідальності. Причому критика такого доктринального підходу певним чином обмежена його легальною основою, а отже, спочатку законодавець пішов некласичним шляхом до визначення санкцій, а потім цей шлях закріпився та розкрився у галузевому правознавстві (зокрема, у теорії господарського права).

Теоретичні підходи до визначення санкцій в адміністративному праві чітко можна поділити на дві групи, перша з яких „вписується” у загальне розуміння санкції. Під час звернення ж до новітніх доктринальних джерел (друга група), спостерігається суттєва їхня варіативність та спроби відійти від усталеного розуміння. На думку Є. Устименка, адміністративно-правова санкція – це передбачена законом міра реакції уповноваженого суб’єкта, спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб’єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника і яка застосовується в адміністративному порядку [18, с. 119].

Ознаками адміністративно-правових санкцій автор називає наступні:

- 1) вони є реакцією уповноваженого суб’єкта на вчинене правопорушення;
- 2) реалізуються виключно через процедуру правозастосування і виключно уповноваженими на це суб’єктами;
- 3) застосування санкцій здійснюється у процесуальній формі;
- 4) усунення причин та наслідків протиправного діяння;
- 5) припинення діяння та(або) покарання правопорушника [18, с. 119].

Таким чином, розуміння санкції виводиться далеко за межі як правової норми, так і юридичної відповідальності, розповсюджуючи його, у тому числі, на попереджувальні заходи.

Висновки. Підтримується загальнотеоретичне визначення категорії „санкція” як частини правової норми, що передбачає негативні наслідки невиконання чи неналежного виконання правила, закріпленого у диспозиції норми права.

Заперечується визначення санкції як частини статті закону (а не правової норми). На користь цього наводяться аргументи, що стаття закону виступає елементарною частинкою системи законодавства, у той час як правова норма – системи права. Крім того, за принципами співвідношення статті нормативно-правового акту та правової норми, стаття цілком може містити, як одну, так і декілька норм права.

Наголошується, що, не зважаючи на наявність певних термінологічних розбіжностей, у цілому науки кримінального права та теорії права рухаються в один бік щодо визначення санкцій та їхньої класифікації, чого не можна сказати про інші галузі права. У науці цивільного права сучасні визначення виводять нас не лише за межі правової норми, а й за межі законодавства в цілому, роблячи акцент на здатності санкцій міститися у договорі між сторонами, а отже асоціюючи санкцію не з частиною правової норми, а з юридичною відповідальністю як такою. І у повній мірі з видом та мірою відповідальності співвідносяться санкції у господарському праві.

Зроблено висновок, що теоретичні підходи до визначення санкцій в адміністративному праві чітко можна поділити на дві групи, перша з яких „вписується” у загальне розуміння санкції. Під час звернення ж до новітніх доктринальних джерел (друга група), спостерігається суттєва їхня варіативність та спроби відійти від усталеного визначення. Причому розуміння санкції виводиться далеко за межі як правової норми, так і юридичної відповідальності, розповсюджуючи його, у тому числі, на попереджувальні заходи.

Таким чином, можна констатувати, що потребує розрізнення санкцій як спеціально обмежувальних заходів, як заходів юридичної відповідальності та як структурного елементу правової норми. Причому, якщо по відношенню до обмежувальних заходів термін „санкція” цілком може застосовуватися, що обумовлено етимологією цього поняття, то ототожнення санкції як елементу правової норми та заходів юридичної відповідальності має повністю виключатися. Застосування таких категорій як синонімічних як на доктринальному, так і на практичному рівні призводить до правової невизначеності та змішування понять.

Список використаних джерел:

1. Орловська Н.А. Актуальні проблеми побудови кримінально-правових санкцій в контексті реалізації принципу гуманізму. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. №1. С. 101–106.
2. Корабель М. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №2. С. 287–291.
3. Пинаев А.А. Уголовное право Украины. Общая часть. Харьков: Харьков Юридический, 2005. 664 с.
4. Денисова Т.А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: навч. посібник. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2004. 152 с.
5. Советское уголовное право. Общая часть. Под ред. Н.А.Беляева, М.И.Ковалева. Москва, 1977. 478с.
6. Алексеев С.С. Государство и право: Начальный курс. Москва: Юрид. лит., 1994. 190с.
7. Веремеенко И.И. Административно-правовые санкции. Москва, 1975. 139с.
8. Теория государства и права: учебник. Под ред. Р.А.Ромашова. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2005. 630с.
9. Скоромний Д.А. Санкції норм права, що регулюють прийняття кримінальних процесуальних рішень. *Часопис Київського університету права*. 2018. №1. С. 224–227.
10. Навальнева Н. Санкція як правовий засіб у механізмі правового регулювання цивільних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №3. С. 40–45.
11. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 453 с.
12. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.
13. Шишка Р.Б. Санкції у цивільному праві. *Правничий вісник університету „Крок”*. 2019. № 34. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/krok-university-law-journal/article/view/193>.
14. Господарський кодекс України: від 16 січня 2003 р., № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 18, 19–20, 21–22. Ст. 144.

15. Бучинська А., Машевська Д. Оперативно-господарські санкції як різновид господарських санкцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №3. С. 35-39.
16. Венедиктов Ю.А., Черепяхин А.М. Финансовые санкции в системе управления. Москва: Финансы и статистика, 1985. 64 с.
17. Хоменко В.Н. Ответственность в хозяйственном праве. Киев: «Вища школа», Изд-во при Киевском ун-те, 1975. 176 с.
18. Устименко Є.В. Поняття та ознаки санкцій в адміністративному праві. *Право і суспільство*. 2017. №2. Ч. 2. С. 116-120.